

Norsk medietidsskrift fra papir og abonnement til digitalt open access

Steen Steensen

Redaktør Norsk medietidsskrift

I slutten av mars 2015 kom det første nummeret av *Norsk medietidsskrift* ut som et rent digitalt, open access tidsskrift på Universitetsforlagets publiseringsplattform idunn.no. Prosessen med å endre et tradisjonelt papirbasert abonnementstidsskrift til et digitalt open access-tidsskrift har vært lang og krevende. I denne artikkelen vil jeg kort fortelle om denne prosessen og reflektere litt over de problemene som oppsto underveis. Prosessen har vært kompleks, og denne teksten gir derfor bare et grovt riss av de problemstillinger som har dukket opp.

Litt bakgrunn om Norsk medietidsskrift først: Tidsskriftet ble lansert i 1994 og har siden den gang vært det eneste norske vitenskapelige tidsskriftet for medie- og kommunikasjonsforskning. Tidsskriftet har helt fra starten vært eid av Norsk medieforskerlag (NML). Abonnement på tidsskriftet har vært knyttet opp mot medlemskap i NML, noe som har sikret tidsskriftet en stabil økonomi, men som samtidig har begrenset leserkretsen. Siden 2004 har tidsskriftet blitt utgitt av Universitetsforlaget, og tidsskriftet har årlig fått støtte av Norges forskningsråd og Rådet for anvendt medieforskning.

Ideen lansert i 2012

Ideen om å gjøre tidsskriftet til et rent digitalt open access-tidsskrift ble lansert av daværende redaktør Lars Nyre i en leder i nr 1 2012. Argumentet var enkelt og innly-

sende: Offentlig finansiert forskning publisert i et offentlig finansiert tidsskrift bør være allment tilgjengelig. Og et medietidsskrift bør være digitalt for bedre å kunne favne ulike modaliteter.

Høsten 2012 vedtok generalforsamlingen i NML at Norsk medietidsskrift skulle gå over til ren digital publisering, fortrinnsvis open access. Det viktigste for eieren var altså i første omgang å sikre en overgang til ren digital publisering, så fikk åpen tilgang komme dersom det var økonomisk mulig. Generalforsamlingen påla styret i NML å utrede hvordan en slik overgang kunne foregå. Et utvalg ble deretter nedsatt bestående av medlemmer fra NMLs styre og tidsskriftets redaksjon. Undertegnede, som skulle overta som tidsskriftets redaktør i løpet av 2013, ble satt til å lede utvalget.

To viktige premisser var sentrale i denne tidlige fasen: For det første hadde Forskningsrådet allerede begynt å legge om tidsskriftstøtten for å stimulere til open access-publisering, noe som var i tråd med forskningspolitikken slik den var lansert i Stortingsmeldingen *Lange linjer – kunnskap gir muligheter*.¹ Men nesten ingen av de etablerte vitenskapelige tidsskriftene i Norge hadde på dette tidspunktet signalisert at de ville gå over til open access. Dette gjorde det mulig å søke et samarbeid med Forskningsrådet i utredningsfasen, og rådet finansierte dermed deler av utredningen. Denne støtten fra Forskningsrådet gjorde det mulig å engasjerende en utvalgssekretær, som kunne gjøre mye av grunnlagsarbeidet som måtte til for å vurdere hvordan tidsskriftet kunne håndtere en overgang til open access.

For det andre var Norsk medietidsskrift under kontrakt med Universitetsforlaget ut årgangen 2014. Dette gjorde det logisk å jobbe mot at en eventuell overgang kunne skje fra og med 2015-årgangen, siden vi da kunne vurdere andre utgivere enn Universitetsforlaget.

Fire alternativer

Sommeren 2013 var utredningen klar.² Den tok utgangspunkt i alle usikkerhetsfaktorene knyttet til en overgang til open access, for eksempel når det gjaldt hva slags finansieringsmodell Forskningsrådet ville bestemme seg for. Forskningsrådet hadde nylig utarbeidet et forslag til en mulig finansieringsmodell for HumSam-tidsskrifter. Denne modellen var basert på at institusjonene (universitetene, høyskolene og deres biblioteker) og Forskningsrådet skulle dele på utgiftene, slik at Forskningsrådet ville bidra med 50 prosent og det resterende skulle innbetales av forskningsbibliotekene som konsortiebidrag avregnet etter hvor mange forfatterbidrag institusjonens forskere publiserte i tidsskriftene.

En annen usikkerhetsfaktor som utredningen tok utgangspunkt i, var hva som ville skje med eieren, NML, hvis tidsskriftet ble åpent tilgjengelig for alle og man ikke lenger ville motta tidsskriftet i postkassen som den kanskje mest attraktive medlemsfordelen. Utvalget hadde gjennomført en spørreundersøkelse blant lagets medlemmer som viste at halvparten av de som svarte, så for seg at det var svært sannsynlig at de fortsatt ville være medlemmer og betale medlemsavgift til tross for at tidsskriftet ble åpent tilgjengelig for alle.

I rapporten diskuterte utvalget fire ulike alternativer for NMT som et Open Access-tidsskrift, med utgangspunkt i Forskningsrådets foreløpige forslag til finansieringsmodell:

- Med Universitetsforlaget som fortsatt utgiver
- Med et rent Open Access-forlag som utgiver
- Med et universitets- eller høyskolebibliotek som utgiver og stor redaksjonell egeninnsats
- Med et universitets- eller høyskoleforlag som utgiver kombinert med kjøp av eksterne tjenester

Konklusjonen ble at det beste for Norsk medietidsskrift ville være å fortsatt bli utgitt av et profesjonelt forlag. Utvalget vurderte at siden usikkerheten rundt finansiering var så stor, var det uheldig å tilføre enda mer usikkerhet ved å satse på en ikke-profesjonell utgiver, siden dette ville kreve svært mye innsats av redaksjonen eller kjøp av dyre, eksterne utviklingstjenester. Utvalget anbefalte videre at tidsskriftet burde gå over til open access-publisering. Spørreundersøkelsen til NMLs medlemmer viste at foreningslojaliteten var høy, uavhengig av om tidsskriftet ville forsvinne som medlemsgode, og at medlemmene fortsatt ville være villige til å betale medlemskontingent. I tillegg viste utvalgets beregninger at det finansielt ville la seg løse med en slik overgang, så lenge tidsskriftet fikk støtte fra Rådet fra anvendt medieforskning i tillegg til støtten fra Forskningsrådet, og så lenge noe midler fra medlemskontingent til NML fortsatt kunne overføres til tidsskriftets drift.

Ny utredning og anbudsrunde

Generalforsamlingen i NML vedtok høsten 2013, på bakgrunn av utredningen, at NMT skulle gå over til å bli et rent digitalt open access tidsskrift fra og med 2015, forutsatt at Forskningsrådet fikk på plass en bærekraftig finansieringsmodell. Videre vedtok generalforsamlingen at tidsskriftet skulle utgis av et profesjonelt forlag, og at NMLs styre og redaksjonen skulle forhandle med mulige forlag samt jobbe videre med hvordan tidsskriftet skulle utformes som et digitalt open access-tidsskrift.

Et nytt utvalg med medlemmer fra styret og Norsk medietidsskrift ble deretter nedsatt for å starte denne prosessen. Dette utvalget ble også ledet av undertegnede, og det hentet inn tilbud fra de eneste to profesjonelle aktørene med erfaring med utgivelse av vitenskapelige open access-tidsskrifter i Norge, Universitetsforlaget og Co-Action Publishing. Anbudsrunderen viste at Universitetsforlaget både ville være det billigste og det faglig sett beste alternativet, og våren 2014 ble det derfor undertegnet en ny utgiveravtale mellom forlaget og NML som tidsskriftets eier. Avtalen innebar at tidsskriftet skulle bli open access, selv om Forskningsrådet ennå ikke hadde fått på plass en ny finansieringsmodell. Men anbudsprosessen og forhandlingene med Universitetsforlaget hadde vist at tidsskriftets økonomi ville bli god nok, selv om Forskningsrådet bare finansierte halvparten av utgiftene. Støtten fra Rådet fra anvendt medieforskning og NML økonomi gjorde det mulig, i tillegg til at tidsskriftets arkiv fortsatt ble vedtatt holdt lukket. Dermed var det mulig å tilby tilgang til arkivet som et medlemsgode til NMLs medlemmer, samtidig som salg av enkeltartikler fra arkivet ville være mulig.

Da avgjørelsen om open access og forlag var tatt, søkte tidsskriftet og forlaget om overgangsstøtte fra Forskningsrådet, en ordning rådet hadde etablert for å stimulere tidsskriftene til nettopp overgang til open access. Denne støtte gjorde det mulig å mar-

kedsføre tidsskriftet, jobbe med utformingen av det (inkludert nytt design), implementere et nytt manushåndteringssystem for å bedre arbeidsflyten, samt framskynde prosessen med fortløpende publisering av manus.

God lesbarhet, sosiale medier og videre utvikling

Da det første nummeret av Norsk medietidsskrift som et rent digitalt, open access-tidsskrift utkom i mars 2015, kunne vi presentere et tidsskrift med nytt design på en nokså nyoppusset versjon av idunn.no. God lesbarhet på alle typer plattform takket være responsivt design hadde vært det viktigste. Norsk medietidsskrift er nå like enkelt å lese på en mobiltelefon som på en pc. Siden artiklene nå er åpent tilgjengelig, kan de potensielt nå en bredere lesermasse. Samtidig havner det ikke lenger i medieforskernes postkasse, noe som kan gjøre at det kan gå i glemmeboka. Derfor ble det viktig å markedsføre dette første nummeret i blant annet sosiale medier. Redaksjonen har etablert en egen Facebook-side og en egen Twitter-konto for å promotere (og diskutere!) innhold, i tillegg at det er mulig å dele artikler i sosiale medier enkelt fra idunn.no.

Fortsatt er det mye funksjonalitet som ikke er på plass. Digital publisering åpner for alternative måter å tenke tidsskriftspublisering på, med for eksempel interaktivt og multimedialt innhold. Open access åpner for at ikke bare analyser i artikler er åpent tilgjengelig, men at også grunnlagsdata kan være åpent tilgjengelig. Dette ønsker vi nå å jobbe videre med. Men tre forhold gjør dette mer krevende enn man kanskje skulle tro. For det første er det krevende å «venne» forfattere til muligheten for interaktivt og multimedialt innhold og til tanken om at også grunnlagsdata kan gjøres åpent tilgjengelig. For det andre er tidsskriftspublisering fortsatt til en viss grad avhengig av å opererer med tradisjonelle operatører som for eksempel sidetall for å kunne refereres til på en god måte. Da må sidetallet være likt i utskrivbare pdf-versjoner som i nettversjonen, noe som for eksempel vanskeliggjør å erstatte statiske tabeller og figurer med interaktive grafikker. For det tredje er idunn.no ikke bare Norsk medietidsskrifts publiseringsplattform. Det betyr at forlaget ikke er villige til å implementere løsninger vi gjerne vil ha for vårt tidsskrift dersom de ikke ser at andre tidsskrifter også kan ha nytte av det samme.

På sikt er imidlertid målsettingen at Norsk medietidsskrift ikke bare skal være et digitalt open access-tidsskrift, men at det skal utforske nye muligheter for vitenskapelig publisering på digitale plattformer. Open access betyr også potensielt et større og bredere publikum for forskning, noe som gjør det enda mer presserende å eksperimentere med den vitenskapelige artikkelsjangeren.

Noen avsluttende betraktninger

Norsk medietidsskrifts overgang til et rent digitalt open access-tidsskrift har vært både tid- og ressurskrevende. Mye dugnadsinnsats har blitt lagt ned for å kunne fatte beslutninger på best mulig grunnlag. Overgangen snudde opp ned på tidsskriftets økonomi, det utfordret oppdraget og formålet til tidsskriftets eier, det skaper noe usikkerhet når det gjelder hvor godt tidsskriftet vil bli lest og hvor attraktivt det vil være å publisere i, og det åpner opp muligheter for å utvikle den vitenskapelige artikkelsjangeren, noe som kommer i konflikt med etablerte konvensjoner.

Et problem for tidsskrifter som ønsker å gjøre det samme, er usikkerheten knyttet til framtidig finansiering. Forskningsrådet har ennå ikke fått på plass en ny finansieringsmodell og det har vist seg vanskelig for dem å få de ulike instansene som er involvert i å finansiere og registrere tidsskriftspubliserings i Norge – så som Cristin, de ulike universitets- og høyskolebibliotekene og universitetenes og høyskolene publiseringfond – til å spille på lag. Norsk medietidsskrift har valgt å hoppe i det tross denne usikkerheten. Det har vi kunnet gjøre takket være støtte fra Rådet fra anvendt medieforskning og solid økonomi hos eieren, Norsk medieforskerlag.

En annen nyttig erfaring er verdien av å ha et profesjonelt forlag i ryggen. Selv om Universitetsforlaget har en hvis konserverende effekt på hvordan tidsskriftspublisering foregår og det tidvis kan være vanskelig å få gjennomslag for alternative måter å tenke på, så har det vært uvurderlig å ha dette forlagets profesjonalitet i ryggen. Dersom redaksjonen og styret i NML skulle utviklet en ny løsning hos en ikke-kommersiell utgiver, som for eksempel et universitets- eller høyskolebibliotek, ville det rett og slett blitt alt for mye jobb. Da måtte vi skalert ned ambisjonen for tidsskriftet voldsomt. Slik situasjonen nå er, har vi mulighet til å være innovative, seriøse og attraktive. Det håper vi at Norsk medietidsskrift i framtiden vil markere seg som.

Noter

1. Stortingsmelding nr 18 (2012-2013). Url (lest 21 april 2015): <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/meld-st-18-20122013/id716040/>
2. Norsk medietidsskrifts overgang til digital publisering og open access (OA), utredning til Norsk medieforskerlags generalfrosamling 2013. Url (lest 21 april 2015): http://www.medieforskerlaget.no/wp-content/uploads/2011/04/Uredning-NML_26_juli2.pdf